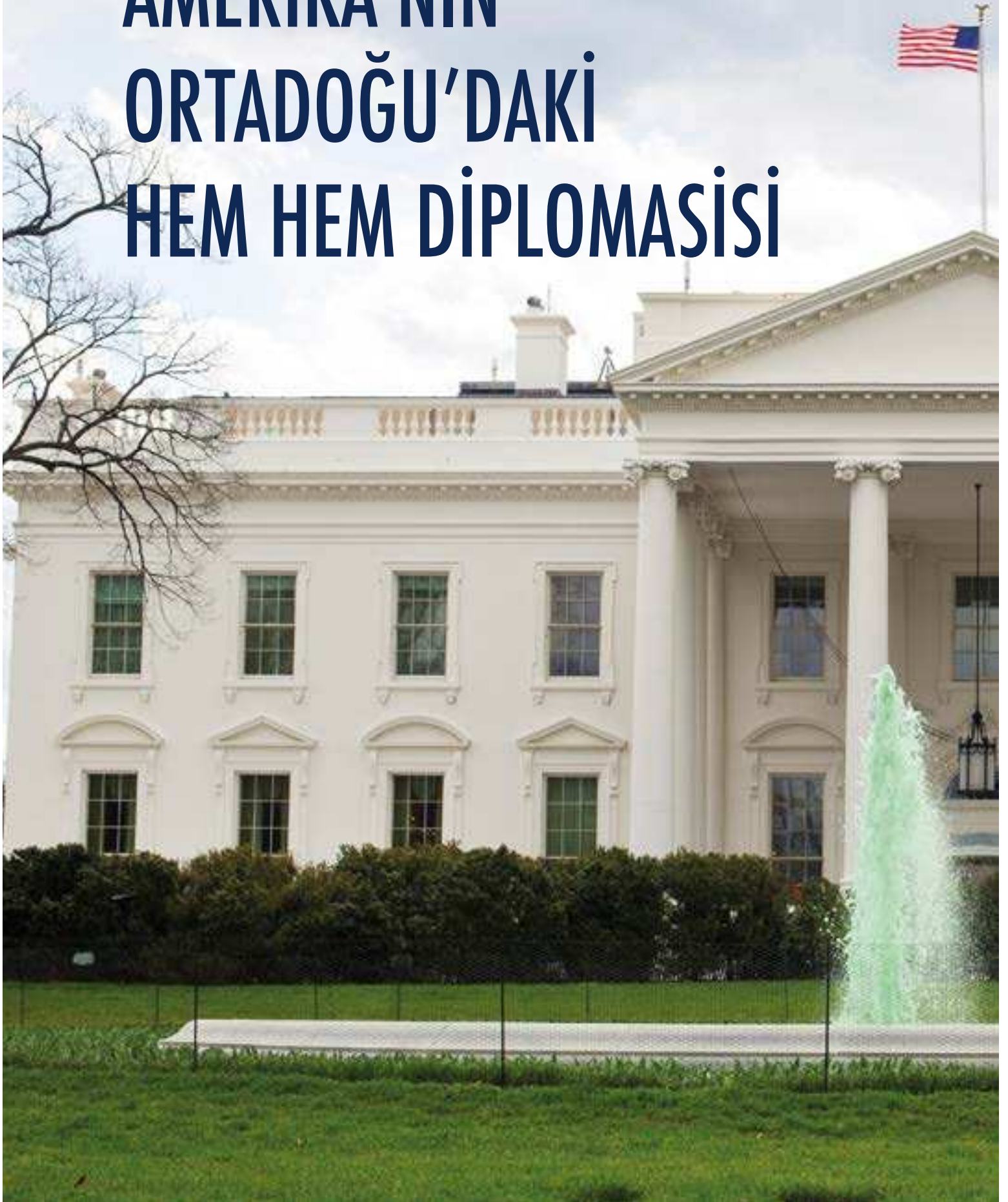

AMERİKA'NIN ORTADOĞU'DAKİ HEM HEM DİPLOMASİSİ

Amerika tek kutuplu dzenin süper güç kazanımlarını kaybetmemek için, 1990'lı yılların sonundan itibaren dillendirilmeye başlanan çok kutuplu dünya tasavvuru oluşumuna, ip cambazı gibi 'hem hem diplomasisi' yöntemiyle g germe-ye çalışmaktadır.

Hülya AKSU

Amerika, Ortadoğu'da son yıllarda uyguladığı kararsız, aktif müdahaleden kaçan, belirsiz ve genelde başarısızlıkla suçlandığı politika nedeniyle sık sık eleştirilmektedir. Mevcut küresel şartlar altında, Amerika için mümkün olanın en iyisini yapmaya çalışan Obama yönetimi, ABD Dışişleri Bakanı Kerry'nin de söylediği gibi, bugüne kadar olduğundan çok fazla yerde derin diplomasi yürüterek, bu politikayı devam ettirmektedir. Türkiye, Körfez Ülkeleri gibi müttefiklerinin bağımsız politikalar üretmeye yeltenmeleri ile blokta çatlak yaratmaları ve Çin, Rusya gibi karşı blok elemanlarının ise ekonomik, askeri, siyasi olarak güçlenmesi bu politikanın nedeni olarak gösterilebilir. Amerika tek kutuplu düzenin süper güç kazanımlarını kaybetmemek için, 1990'lı yılların sonundan itibaren dillendirilmeye başlanan çok kutuplu dünya tasavvuru oluşumuna, ip cambazı gibi 'hem hem diplomasisi' yöntemiyle göğüs germeye çalışmaktadır. Bu politikanın normatif olarak problemli ve zamanın ruhuna ters olmakla beraber, geleksel reel politika açısından doğru olduğu ifade edilebilir.

Müttefik mi Ortak mı?

Mevcut şartlar nelerdir: Özellikle yükselen bir Çin ve genel olarak BRICS ülkeleri, ekonomideki varlıklarını güçlü bir şekilde hissettirmektedirler. Diğer yandan bu ülkelerin siyasi güç arayışları, bölgesel yeni işbirlikleri ile 'yeni bölgeselcilik' kavramı içinde, müttefiklik kavramını 'oynak ortaklık' kavramına dönüştürerek, Amerika ve Batı bloğunu sıkıştırmaktadır. Bu ülkelerin Amerika'nın 'şer ekseki ülkeleri' ile yaptıkları işbirlikleri, hızla 'yeni küresel bölgesel' yüksek

bloklar inşa etmektedir. Amerika'nın İran ve YPG ile ilişkilerine de bu perspektiften bakmak gerekmektedir. ABD Stratejik noktalarda bulunan bu yapıları Çin-Rusya bloğuna kaptırmak yerine elinde tutmak için 'hem hem diplomasisi' ile zaman kazanmaktadır. Bu sırada, kendi elini ateşe atmak yerine Türkiye ve Suudi Arabistan örneğinde olduğu gibi, müttefiklerini kendi imkanlarını kullanmaları ve daha fazla sorumluluk almaları yönünde zorlamaktadır. Bu arada ortaya çıkan Türkiye-Suudi-İsrail 'gevşek' ittifakı ise bunun en önemli göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu yeni tip diplomasiye ne kadar çabuk alışsaksak o kadar iyi olacaktır. Nitekim, bundan böyle her ülke dış politika enstrümanlarını bu yeni esnek diplomasi moduna ayarlamak zorunda kalacaktır.

Post-Modern Yeni Savaş

1980'lerin sonuna doğru ortaya çıkan fakat Irak işgali ve 11 Eylül saldırıları sonrası dünya çapında tanınan 4. Nesil Savaş kavramı, Amerika'nın son yıllarda dış politikadaki yöntemlerini anlamamız için yardımcı olacaktır. Bir tanıma göre 4. Nesil Savaş, "Savaş ile barış dönemleri arasındaki ayrımın bulanıklaştığı, çatışmanın belirli savaş alanlarının dışına taştığı, sivil ve asker arasındaki çizginin kalktığı ve asimetrik karakteristikleri içinde taşıyan askeri, yarı askeri, bazen sivil teşebbüsler bütünüdür." Amerika gibi ülkeler birgün kalkıp hadi bugün şu politikayı uygulayalım demezler. Stratejik vizyon belgelerinde ilerdeki yirmi yılda ne yapacakları belirtilir. Kısa dönem hareket eden ülkeler ise orada yazılanları bilmelerine rağmen, başka sonuçlar umarak sızlanmaya başlar. Örnek olarak, Amerika'nın 1998 stratejik

vizyon belgelerinde belirtildiği gibi İran tehdit olarak görülmüş, Bush yönetimi suresince İran'ın jeopolitik alanda izole edilmesi, karşısında dost olmayan bölgesel ittifaklar inşa etme ve rejim değiştirme politikası yürütülmüştür.

Amerika'nın 2010 Dört Yıllık Savunma Raporu'na göre ise önümüzdeki yirmi yıllık dönem için Amerika'nın tehdit olarak nitelendirdikleri dört başlık altında toplanmıştır: "1) Dördüncü Nesil Savaş ortamında küresel terörizm, deprem gibi doğal afetler, kaçak göçmenler ve sınır güvenliği; uluslararası organize suç örgütleri, korsanlık, siber savaş, ve bu aktörlerin finansal takibi gibi devlet olmayan tehditler; 2) Irak, Afganistan başta olmak üzere sorunlu ülkelerin yeniden inşası; 3) İran ve Kuzey Kore gibi devletlerin uluslararası sisteme entegrasyonu; 4) BRIC ülkelerinin ekonomik, diplomatik teşviklerle uslandırılarak Amerika hegemonyasını tanımaları ve küresel sisteme entegrasyonları, eğer başarısız olursaydı geleneksel yöntemlerle caydırılmalarıdır." İran'dan sonra bugünlerde Kuzey Kore ile ilgili baskıların artacağını göreceğiz. Condoleezza Rice'in 2006 yılında teyit ettiği gibi, Amerika'nın Yeni Ortadoğu'yu inşa ederken yeni yöntemi, 'yaratıcı kaos', şiddet ve çatışma dengesiyle dayanıyor. Değişim sloganıyla seçilen Başkan Obama, Obama doktrini olarak ortaya çıkan, tercihten çok zorunluluk olan bu yeni Amerikan politikaları ile soğuk savaş sonrası oluşan çok boyutlu, çok aktörlü, konvansiyonel olmayan devlet dışı aktörlerin dahil olduğu, siyah beyaz değil, daha çok gri alan diplomasisine giren, müttefikleri üstünden terör örgütlerine, nokta operasyonlarına, beşinci kol faaliyetlerine, algı yönetimine,

psikolojik harbe, asimetrik savaş, vekalet savaşlarına başvurması, diplomasiyi devreye daha çok sokmaya yönelmesi ile aynı anda hem dost hem düşman olabildiği ‘hem hem diplomasisine’ yönelmiştir. Bu perspektiften bakarsak, Stephen Walt’a göre “Eğer Amerika Basra Körfezi’ni bizzat kendisi kontrol etmeyecekse, tamamen çekilmeyecek ve kendi haline de terk etmeyecekse, o zaman tek alternatif olarak orda (yeni) bir güçler dengesi kurmayı denemek zorundadır. Bu kusursuz bir politika olmasa da, en iyi alternatiftir.”

İran: Schrödinger’in Truva Atı

Irak’ın işgalinden sonra, Obama yönetimi çatışma alanlarına aktif müdahale politikasını değiştirerek, vekalet savaşları ve müttefikleri üzerinden, bölgede yeni güç dengesini kurmayı tercih etmiştir. ABD, dış politikasında değişikliğe giderek, kademeli olarak İran’ı nötralize etme yolunu seçmiştir. Kissinger, “İran’ın izole edilmesinin sisteme maliyeti artıracığı için İran’la jeopolitik diyalog ile Westfalyan devlet sorumluluğu içinde davranması teşvik edilmelidir” der. Stratford kuruluşunun başkanı George Friedman ise bölgede İran ile Sünni devletler arasında kuvvetler dengesini savunmuştur. Amerika’nın bu yeni stratejisinin en önemli son perdesi, Viyana’da P5+1 ile Nükleer müzakereler sonucunda imzalanan ortak aksiyon planıdır. Graham Fuller’in “Ortadoğu jeopolitiğinin çehresini değiştiren anlaşma” diye nitelendirdiği bu anlaşmanın, 21. yüzyılın jeopolitik ve ekonomik gelişimini, Ortadoğu’nun siyasi ve ekonomik güçler dengesini ve kürenin stratejik görüntüsünü ağırlıklı bir biçimde

değiştirecek olduğundan bahsediliyor. Amerika’nın İran karşısında politikasını değiştirmesi barış, işbirliği gibi normatif değerlerle değil tamamen stratejik olarak okunmalıdır. Amerika’nın beklentisi, İran’ın bu bölgesel işbirliklerinde Rusya ve Çin’e rakip olmasıdır. Amerika İran’a karşı değişen politikasıyla Amerika-NATO-Körfez Birliği-İsrail hegemon bloğunun karşısında duran BRICS-Şanghay İşbirliği Örgütü-Avrasya Ekonomik Birliği (EEU)-Çin Yeni İpek Yolu işbirliği platformuna karşı İran’ı güçlendirip bağımsız aktör haline getirerek, yeni bir denge kurmak istemektedir. Amerika için hem ortak hem potansiyel tehdit statüsüne erişen İran, ışığın önceden belirlenemeyen parçacık veya dalga hareketine göre Schrödinger’in Kedis’i’nin ölü/diri durumunu belirlemesi gibi Ortadoğu’da gidişatı belirleyen önemli bir aktör olacağı benzenmektedir/benzediği ifade edilebilir.

Her seviyede, küçük aktörlerin bile yeri geldiğinde küresel güçler kadar etkili olabildiği bu yeni güçler denkleminde, bölgedeki devletler ve devlet dışı aktörlerin kendi çıkarlarıyla Amerika politikaları, birlikte yeni dinamikleri yaratacaktır. Teorik altyapısını Barry Buzan ve Ole Wæver’in Bölgesel Güvenlik Yapısı ve Ruth Deyermond’un Matruşka Hegemon Teorisi’ne dayandırdığımız Hem Hem Diplomasisi’nin örneği olarak Amerika, bir yandan nükleer anlaşma ile geleneksel müttefikleri Suudi Arabistan, İsrail ve Türkiye’ye rağmen İran’ın siyasi olarak güçlenmesine izin verirken, diğer yandan Suudi Arabistan ile hareket ederek, bölgede İran ve Rusya’nın aleyhine petrol fiyatlarını düşürmeye devam

Amerika-Çin rekabetinin Güney Çin Denizi’nde devam ettiği ve ilerdeki günlerde artarak devam edeceği düşünülürse, Doğu Avrupa ve Asya’da jeopolitik dengeleri yeniden düzenleme derdinde olan Amerika’nın, İran’ı içine alan yeni tarz ortaklıklar kurması kaçınılmazdır.

etmektedir. Amerika-Çin rekabetinin Güney Çin Denizi’nde devam ettiği ve ilerdeki günlerde artarak devam edeceği düşünülürse, Doğu Avrupa ve Asya’da jeopolitik dengeleri yeniden düzenleme derdinde olan Amerika’nın, İran’ı içine alan yeni tarz ortaklıklar kurması kaçınılmazdır. Çin ve Türkiye’nin benimsediği normatif, değer bazlı dış politika yöntemine karşı Amerika’nın güvenlikçiliği tetikleyen, geleneksel menfaate dayalı reel politikasının sonuçlarını ise önümüzdeki günlerde daha net göreceğiz. Yeni mücadele alanları yaratan bu stratejik ataklar, bize Ortadoğu’da yeni dünya düzeni dengelelerinin jeo-ekonomik, teo-politik ve jeo-politik alanlarda çok aktörlü ve çok boyutlu oluşacağını göstermektedir.

Doktora Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi